

İngiltere
Büyükelçiligi
Ankara

TBMM'NİN İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ POLİTİKASINDAKİ ROLÜ

Politikacılar için Özet

Bu rapor Birleşik Krallık Refah Fonu tarafından desteklenen “İklim Değişikliği Politikasının Geliştirilmesi için Türkiye’de Parlatentonun Rolünün Güçlendirilmesi Projesi” çerçevesinde hazırlanmıştır.
Raporun tüm içeriğinden Küresel Denge Derneği sorumludur.

İngiltere
Büyükelçiligi
Ankara

TBMM'NİN İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ POLİTİKASINDAKİ ROLÜ

Politikacılar için Özet

Hazırlayanlar

Önder Algedik
Halil İbrahim Bayar
Bali Emrah Biçer
Ersin Çelik
Mustafa Keleş
Habip Kocaman
Nuran Talu

Şubat 2016, Ankara

Giriş

1. İklim Değişikliğinde Mevcut Durum

2. Küresel İklim Değişikliği Politikaları

3. Türkiye’de İklim Değişikliği Politikaları

4. İklim Değişikliğinin Etkilerine Uyumda Küresel Bakış

5. İklim Değişikliğinin Türkiye’ye Etkileri ve Uyum Politikaları

6. İklim Değişikliği ile Mücadelede TBMM’nin Rolü

▶ Yasalar ve Sera Gazı Salımı İlişkisi

▶ Yasalar ve İklim Değişikliğinin Etkilerine Uyumun İlişkisi

▶ Parlamenter Denetim Faaliyetlerinde İklim Değişikliği

▶ TBMM’de Kalkınma Planı Görüşmelerinde İklim Değişikliği

▶ TBMM’de Merkezi Yönetim Bütçesi Görüşmelerinde İklim Değişikliği

GİRİŞ

Küresel iklim değişikliği ile mücadele çalışmaları hükümetlerin yanı sıra uzun süredir parlamentoları, sivil toplum örgütlerini, yerel toplulukları, akademik dünyayı ve iş çevrelerini içine alan geniş bir taban tarafından sürdürülmektedir. Aynı zamanda ulusal ve bölgesel parlamentolar düzeyinde de iklim değişikliği ile mücadele politikalarına katkı sağlanmaktadır. Örneğin Avrupa Parlamentosu (AP) Kopenhag İklim Zirvesi (2009) öncesinde, Avrupa Birliği (AB) ülkelerine sera gazı emisyonlarını (salımlarını) azaltma hedeflerinde daha kararlı olunması ve enerji tasarrufu hedeflerine yasal bağlayıcılık getirilmesi çağrısında bulunmuştur.

O dönem iklim değişikliği ile mücadelenin Avrupa ve dünya gündeminde öncelikli olmasını sağlamak için AP bünyesinde bir iklim komitesi kurulmuştur. AP İklim Komitesi, yayınladığı raporlarla AP'nin uluslararası iklim müzakerelerinde Avrupa için ortak (AB ülkeleri parlamentoları ortaklığında) tutumunu belirlemiştir. Bu çerçevede Avrupa parlamentolarının politika önerileri dikkat çekicidir. AP'nin önerileri arasında; AB'nin bir iklim değişikliği dış politikası olması; AB'nin Akdeniz ülkelerinin bir güneş enerjisi ortaklığı oluşturması, AB'nin tarım sektöründe de sera gazı emisyon hedefleri belirlemesi ve geliştirmekte olan ülkelerin iklim değişikliği ile mücadele edebilmelerini kolaylaştıracak AB yardım fonlarının artırılması gibi önemli hususlar vardır.

Türkiye'de de Parlamentonun ve üyelerinin iklim değişikliği ile mücadeledeki rolünün ve sorumluluklarının belirginleşmesi önemlidir.

Bu çalışma Birleşik Krallık Refah Fonu tarafından desteklenen "İklim Değişikliği Politikasının Geliştirilmesi için Türkiye'de Parlamentonun Rolünün Güçlendirilmesi Projesi" çerçevesinde TBMM için hazırlanmıştır. Yürütücülüğü Küresel Denge Derneği tarafından yapılan bu Projede diğer paydaşlar Tüketiciyi ve İklimi Koruma Derneği ile Yasama Derneği'dir. Projenin temel amacı Türkiye'de iklim değişikliği ile mücadele politikaları ve uygulamaları ile ilgili Meclis bünyesinde farkındalık zemini oluşturulması ve bu konuya dikkat çekilmesidir.

Paris Anlaşması ile başlayan yeni küresel iklim rejiminde TBMM, yasama ve denetim faaliyetleri açısından önemli bir role sahiptir

Yasal Çerçeve

Türkiye, Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesini 2004 yılında ve Kyoto Protokolünü 2009 yılında onaylamıştır. İklim değişikliği ile ilgili en son uluslararası anlaşma, Aralık 2015'te Paris'te düzenlenen Birleşmiş Milletler toplantısında kabul edilen "Paris Anlaşması"dır. Türkiye anlaşmayı BM üyesi sıfatıyla politik taahhütleri açısından uygun görmüş olduğundan Paris İklim Anlaşması'nın TBMM'nin gündemine gelmesi beklenmektedir.

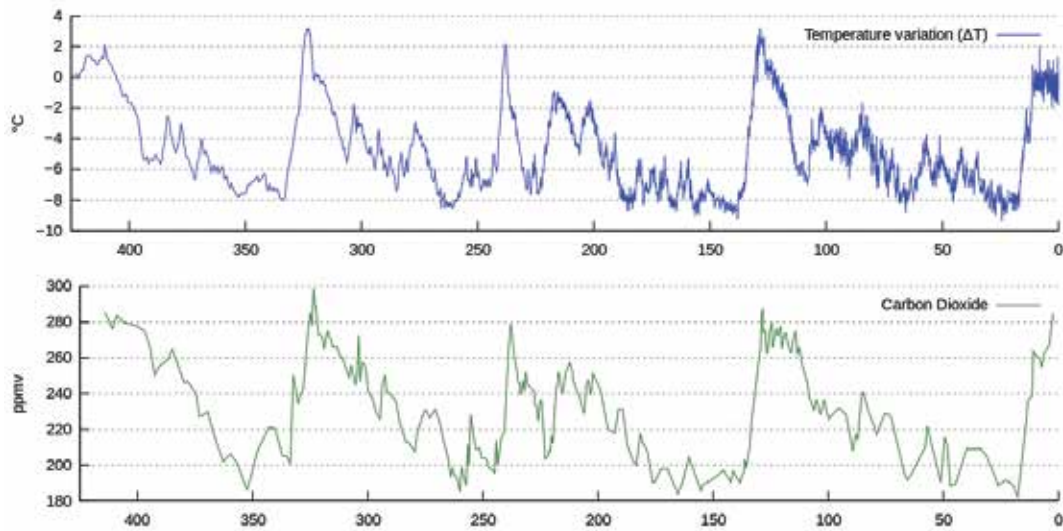
TBMM'nin iklim değişikliği politikalarını yasama ve parlamenter denetim faaliyetleri açısından değerlendirmeye başlaması, Aralık 2015'te tüm Birleşmiş Milletler (BM) üye ülkeleri tarafından kabul edilen Paris Anlaşması ile başlayan yeni küresel iklim rejiminde Türkiye'nin alacağı sorumluluklar açısından önemli bir kilometre taşıdır.

Politika araçları içinde çok önemli bir yeri olan mevzuatın iklim dostu olarak geliştirilmesine zemin hazırlamak açısından bu husus dikkate değerdir. Bu çalışmayla ayrıca vatandaşları parlamentoda temsil eden siyasilerin, halkın taleplerine dair bu alandaki sorumluluklarını belirginleştirmek ve aktif rol oynamalarına katkıda bulunmak hedeflenmiştir.

1 İKLİM DEĞİŞİKLİĞİNDE MEVCUT DURUM

Dünya tarihinde sanayileşme öncesi biyokütle ile sınırlı olan enerji tüketimi sonraları fosil yakıtların devreye girmesi ile hızla artmıştır. Sanayi, kentleşme ve tarım faaliyetleri için fosil yakıtların aşırı miktarda kullanılması ve ormansızlaşmanın da giderek artmasıyla atmosferde sera gazları birikimi çoğalmıştır. 1750 yılında atmosferde bir milyonda parçacık sayısı (ppm) içinde karbondioksit 278 ppm iken, bu oran 2011'e kadar %40 artarak 391 ppm'e ulaşmıştır. Bu durum sanayileşme öncesi son 800 bin yılda atmosferdeki karbondioksit miktarında olağanüstü bir artış olduğunu göstermektedir.

Şekil 1 • Vostok Buzulunda Ölçülmüş Geçmiş 420 Bin Yılın Sıcaklığı (mavi) ve Karbondioksit (yeşil) Yoğunluğundaki Değişim

Karbondioksit yoğunluğundaki bu olağan dışı yükseliş, dünyadaki iklim dengeleri açısından iki önemli eşiğin aşılmasına neden olmuştur:

- 1- Bilimsel çalışmalar iklim dengeleri için atmosferdeki karbondioksitin yoğunluğu açısından güvenli sınırın 350 ppm (Milyonda 350 parçacık/350 parts per million) olduğunu ortaya koymaktadır. Ölçümlere göre 350 ppm'in 1988 yılında aşılmıştır.
- 2- Dünyanın 400 ppm seviyesini 4,5 milyon yıl önce yaşadığı bilinmektedir. 5 ile 3,6 milyon yıl önceki Pliyosen döneminde küresel düzeydeki sıcaklığın, bugünün 3°C ya da 4°C yukarısında seyrettiği, kutuplarda 10 derece daha sıcak yaşandığı, deniz seviyesinin ise bugünkü seviyesinden 5 ila 40 metre daha yüksek olduğu ortaya konulmaktadır. O dönemden sonra 2014 yılı Nisan ayı ortalaması ilk defa 400 ppm seviyesini geçmiştir.

¹ Intergovernmental Panel on Climate Change/IPCC.

Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli, IPCC'nin¹ 5. Değerlendirme Raporunun (AR5/2014) ortaya çıkardığı bu bulgular, iklim değişikliği ile birlikte küresel iklim dengelerindeki bozulmaları açıklamakla beraber, ileri aşamalarda oluşacak sonuçlara dair önemli ipuçlarını da vermektedir. Sera gazları kaynaklı iklim değişikliği nedeniyle oluşan sıcaklık artışının sanayileşme öncesine göre 2°C'ye yaklaşması durumunda riskler çok daha fazla artacak ve olağanüstü hava olayları olağan hale gelecektir. Bu durum geri dönüşü olmayan koşullar anlamına gelmektedir. Bilimsel modeller, atmosferdeki karbondioksit miktarı 450 ppm'e yaklaştıkça sıcaklığın durdurulamayacağını ve iklim dengelerinin kaybolma riskini anlatmaktadır.

İklim dengelerini sağlayan iki önemli eksen vardır. İlki fosil yakıtlar olan kömür, petrol ve doğalgazın yakılması ile ortaya çıkan karbondioksiti tutan okyanuslar ve karasal yutak alanlarıdır. Karasal karbon yutaklardan en önemlisi ormanlardır, ancak büyük ölçülerde yapılan ormansızlaştırma faaliyetleri atmosferdeki karbondioksit gazının tutulma kapasitesini düşürmektedir. İklim dengeleri açısından ikinci önemli eksen, doğal süreçlerde mevcut olan sera gazlarının sağlamış olduğu sıcaklık dengelerini tutan mekanizmaların kaybıdır. Oysa bu mekanizmalar dünyaya gelen güneş ışınlarını tutarak, ısının atmosferde belli bir düzeyde tutulmasını sağlamaktadır. Kar kaplı kış günlerinin sayısının azalması ve Kuzey Kutup yaz buzullarının küçülmesi Grönland buzulunda erime sürecinin yaşanmaya başladığının açık bir göstergesidir.

Öte yandan, 1880-2012 yılları arasında sıcaklık ortalamasının 0,85°C yükselmiş olması, en sıcak üç yılın son on yılda yaşanmış olması ve 2015 yılının ölçülmüş en sıcak yıl olarak kayıtlara geçmesi uzun dönemli bilimsel tahminlerin güncel göstergeleri olarak belirtilmektedir. Bu noktada, sıcaklık artışını 1,5°C'nin altında tutmak, bir başka deyişle atmosferdeki karbondioksit miktarını 450 ppm'e varmadan düşürmek için sera gazlarını mutlaka azaltmak ve yutakların kapasitesini zayıflatmamak, aksine güçlendirmek gerekmektedir.

Sanayileşme sonrası artan fosil yakıt kullanımı ve başta ormansızlaşma olmak üzere arazi bozulmaları nedeniyle okyanuslar ve karasal yutakların kapasitesinin çok üstünde kalan CO₂ atmosferde birikmeye başlamış ve dünyanın doğal dengelerini zorlayan **karbon bütçesi açığı**, atmosferde karbondioksit yoğunluğunda artış olarak kalmıştır.

AR5'e göre küresel karbon bütçesi 1870 yılında 288 ppm olan karbondioksit yoğunluğu, kömürün, petrolün ve doğalgazın aşırı kullanımı ile çimento sektöründeki ve arazi kullanımındaki sorunlar nedeniyle artmıştır. Karasal ve okyanus yutakları bu artışın sadece bir kısmını tutarak 2013'te yaklaşık 395 ppm'de kalmasını sağlamıştır. **Yutaklar, fosil yakıt ve arazi kullanımı kaynaklı 252 birimlik artışın 145'ini tutmuş ve ortada 107 birimlik bir açık oluşmuştur.**

Geçmiş karbon bütçesi açığını azaltmak için en başta yutak alanlarının kapasitesinin korunması, diğer yandan da arazi kullanımının sürdürülebilir hale getirilmesi ve fosil yakıt tüketiminin bu açığı kapatacak şekilde düşürülmesi gerekmektedir.

2. KÜRESEL İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ POLİTİKALARI

Hükümetlerarası İklim Değişikliği Panelinin son çalışmasına göre iklim değişikliği açısından güvenli olan senaryonun (RCP2.6) gerçekleşebilmesi için, salılabilecek karbondioksit bütçesinin aşılmaması gerekmektedir. Böylesi bir durum için:

- Karbon bütçesini harcamamak için kömür rezervinin en az %80'i, petrolün %30'u, doğalgazın ise %50'si toprakta kalmalı;
- Küresel sera gazı salımları 2020 yılı geçmeden azaltılmaya başlanmalı, 2050'ye kadar atmosfere salınan yıllık karbondioksit miktarı 2010 yılına göre en az %40 ile %70 azaltılmalı ve 2070'e kadar "sıfır karbonlu" bir topluma geçilmeli;
- Enerji tasarrufu ve verimliliği ile tüketim azaltılmalı ve fosil yakıtlar devreden çıkartılmalı;
- En önemli sera gazı karbondioksit olsa da, diğer sera gazlarının da salımı azaltılmalı; böylece, karbondioksit salımı azalması ile düşen ısı artışında yavaşlama diğer gazlarla kaybedilmemelidir.

Dünyanın karbon bütçesinin hepsi harcanmamalı, kömür rezervlerinin en az %80'i, petrolün %30'u ve doğalgazın %50'si toprakta kalmalıdır

Burada önemli olan "düşük karbon ekonomisi" olarak tanımlanan uygulamalar ile ekonominin "karbonsuzlaştırılması" ve uzun vadede "sıfır karbonlu" bir ekonomi modelinin hayata geçirilmesidir.

Paris Anlaşmasıyla Gelen Yeni İklim Rejimi: BMİDÇS'nin ve Kyoto Protokolünün uygulamalarını izleyen uluslararası iklim müzakereleri 90'lı yıllarda başlamış ve her yıl periyodik olarak sürdürülmüştür. En son Aralık 2015'te, Paris'te 21 incisi düzenlenen Taraflar Konferansında (COP21²) yeni bir küresel iklim anlaşması karara bağlanmıştır.

Paris Anlaşması'nda; yerkürenin sıcaklık artışını 2°C'nin altında tutmak ve iklim değişikliğinin etkilerine karşı gezegenin direncini güçlendirmek, iklim afetlerinden doğan kayıp ve zararları karşılamak ve mücadele için gerekli finansmanı ve teknolojiyi temin etmek için çeşitli hükümler yer almaktadır. Anlaşmanın sera gazı salımlarının azaltılmasında somut hedefler içermesi bakımından Konferans öncesinde taraf ülkelerden bu konulardaki resmi niyet beyanları (Kesin Katkılar için Ulusal Niyet Beyanları/INDCs) istenmiştir.⁴ Ancak verilen INDC'lerdeki sayısal vaatlerin ve tedbirlerin tümünün gerçekleşmesi halinde dahi küresel sıcaklık artışının 2°C derecenin altında tutulamayacağı bilimsel olarak ortaya konmuştur.

Bilimsel olarak belirlenen kritik eşik, küresel ısının 1,5°C'de durdurulmasıdır. Ancak Paris Anlaşmasında 1,5°C için bir ittifak sağlanmamış ve bu konu taraf devletlere sadece tavsiye niteliğinde bir hüküm olarak yer almıştır. Anlaşmada "sorumluluk ve tazminat" hükümlerine yer verilmemiştir. Bu durum Paris'te verilen mesajların dünyanın değerlerinin sürdürülebilirliği ve iklime dayanıklı bir gelecek için yeterli kararlılıkta olmadığı bir göstergesi olarak değerlendirilebilir.

Paris Anlaşmasında "sorumluluk ve tazminat" hükümlerinin olmaması Anlaşmanın bağlayıcılığını zayıflatmıştır

² COP 21: 21. Conference of the Parties.

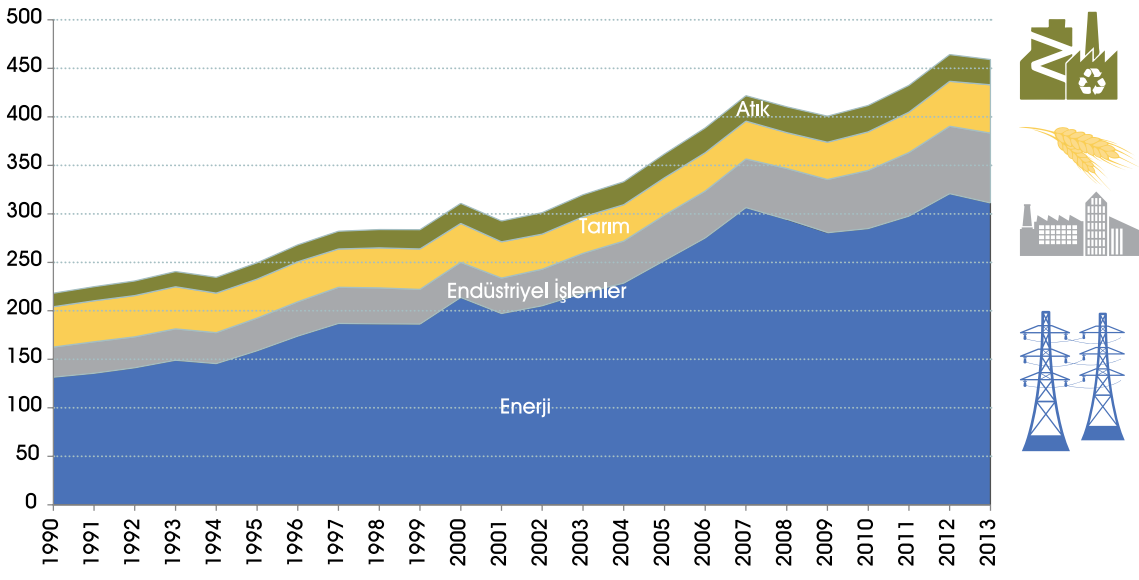
³ Paris Agreement.

⁴ INDCs: Intended Nationally Determined Contributions.

3. TÜRKİYE'DE İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ POLİTİKALARI

Her yıl TÜİK tarafından beyan edilen güncel sera gazları salım envanterine göre, Türkiye 2013 yılında 1990 yılına oranla %110,4 daha fazla salım yapmıştır. 1990 yılında toplam 218,2 milyon ton sera gazı salan Türkiye'de salımlar 2013 yılında 459,1 milyon tona çıkmıştır.

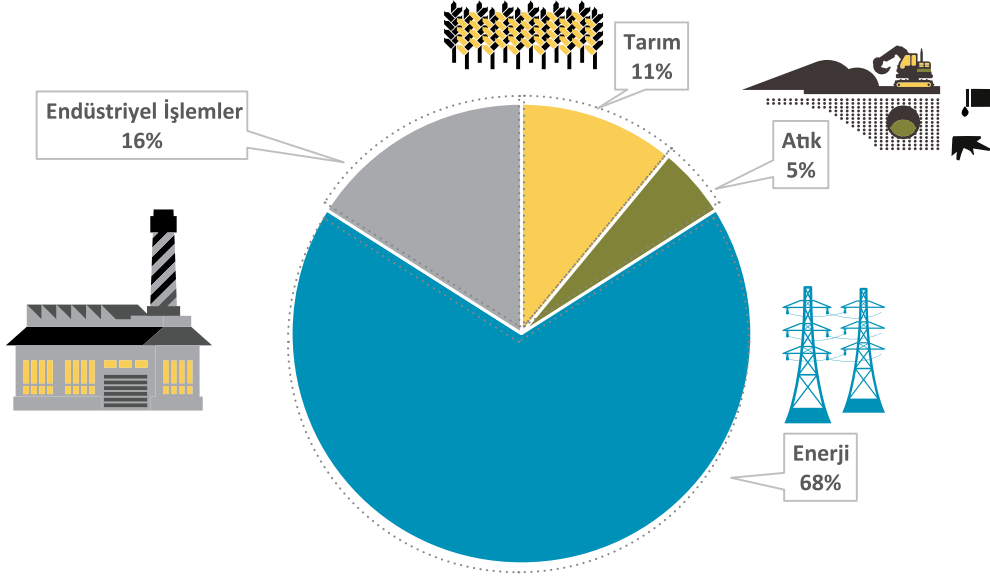
Şekil 5 • Türkiye'nin Toplam Sera Gazları Salımlarının Yıllara ve Sektörlere Göre Değişimi

Bu envanter sektörler açısından incelendiğinde, %67,8 pay ile enerji sektörünün birinci sırada geldiği ve bunu endüstri, tarım ve atık kaynaklı salımların takip ettiği görülmektedir. Salım açısından enerji sektörü 1990 yılına göre %137 sera gazı artışı ile endüstrinin önüne geçerek birinci olmuştur. Enerji ve endüstrinin sahip oldukları bu pay ve toplam artıştan fazla artmaları dikkate alındığında, Türkiye'nin iklim değişikliği politikalarında en temel sorunların bu sektörlerde odaklandığı anlaşılmaktadır. Durum sera gazları açısından incelendiğinde, 2013 yılında başat gazın %79 payla ve 1990 yılından bu yana %136 artışla karbondioksit olduğu görülmektedir. 1990 yılında payı %70 mertebesinde olan karbondioksit, 2013'te payını %79'a yükseltmiştir.

Son yılların bir arada değerlendirilmesi yapıldığında, 2013 yılı gibi yüksek payları ve ortalamayı arttıran oranları ile enerji ve endüstriyel işlemlerden kaynaklı sera gazlarının Türkiye'de iklim değişikliğini hızlandırdığı görülmektedir.

Şekil 6 • Türkiye’de 2013 Yılı Salımlarının Sektörlere Dağılımı

Türkiye'nin Gelecekteki Sera Gazlarına İlişkin Politikası: Paris Anlaşmasıyla Gelen Yeni İklim Rejimi: 2020-2030 yükümlülük dönemine dair küresel iklim değişikliği ile mücadele için Türkiye'nin sayısallaştırılmış sera gazı salım hedeflerini açıkladığı ilk uluslararası politika belgesi, Eylül 2015'te BM Sekretaryasına sunduğu "Kesin Katkılar için Ulusal Niyet Beyanı"dır (INDC). Türkiye bu beyanında 2030 yılı projeksiyonlarını ve buna göre taahhüt ettiği toplam sera gazları miktarını belirtmiştir. Buna göre 2030 yılında ulaşılabilecek salımdan %21 azaltılacağı sayısal hedef olarak tanımlanmıştır. Alt sektörlere bakıldığında güneş enerjisi için 10 bin MW, rüzgar enerjisi için 16 bin MW hedefi, hidroelektrik potansiyelinin tamamının değerlendirilmesi, bir adet nükleer santralin devreye alınması ve elektrik üretiminde ve şebekesindeki kayıp oranının 2030 yılında %15 seviyesine düşürülmesi gibi sayısal hedefler görülmektedir.

Türkiye'nin niyet beyanında (INDC) "küresel ölçekte 2°C hedefine ulaşmak için düşük karbonlu kalkınma yolunda önemli bir adım atmış olacaktır" ifadesi kullanılsa da, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı 1990'da 4 ton olan kişi başı salımların, 2030 yılında 10,5 ton seviyesine çıkacağını belirtmiştir. Türkiye'de 1990 yılı salımlarına göre 2013'te %110,4 artış saptanırken, projeksiyonlarla bu artışın 2030'da %438'e çıkacağı, %21 azaltımın ardından da %326'lık bir artış olacağı görülmektedir.

Bu durumda;

- 1- Sıcaklık artışını sanayileşme öncesine göre 1,5°C'de sınırlamak için 2015'ten sonra, 2°C hedefi için ise 2020'den sonra salımları azaltmak gerekiyorken, Türkiye'nin salım artışı tam tersine hem hızlanmakta, hem de 2030'dan sonraya kadar artmaya devam etmektedir.

Türkiye'de iklim değişikliği hızlandırıcı belirleyici sektörler metal üretimi, elektrik üretimi, ulaştırma ve inşaat sektörleridir

- 2- RCP2.6 senaryosuna göre dünyada; i) 2020'de küresel sera gazı salımları, 2010 yılı salımlarının altında ve yaklaşık 2000 yılı seviyesinde iken, ii) salımların 2030 yılında 1990 yılı salım seviyelerinin altına düşmesi beklenirken ve iii) 2050 sonrası "0" emisyonlu bir ekonomiye geçmek gerekiyorken, tüm bu hedefler Türkiye'nin politikalarında ve niyet beyanında hiç dikkate alınmamıştır.
- 3- Sonuç olarak INDC beyanına göre, Türkiye'nin sera gazı salımları geri dönülemez noktada artmış olacaktır.

4. İKLİM DEĞİŞİKLİĞİNİN ETKİLERİNE UYUMDA KÜRESEL BAKIŞ

İklim değişikliğine uyum; iklim olaylarının (risklerinin) etkileriyle mücadele etmek, fayda sağlamak ve etkileri yönetebilmek için bu alanda stratejilerin güçlendirilmesi, geliştirilmesi ve uygulanması süreci olarak açıklanabilir. Bugün dünyadaki sera gazı salımlarına neden olan tüm faaliyetler bir anda durdurulsa bile atmosferde bulunan sera gazlarının etkisiyle iklim değişikliği önümüzdeki yıllarda da etkisini giderek artırmaya devam edecektir.

AR5'e göre, sera gazlarının sürmekte olan salımları daha fazla ısınmaya ve iklim sisteminin tüm bileşenlerinde değişikliklere neden olacaktır. Bu durum etkilere uyum sağlamanın (adaptasyon/adaptation) önemini göz önüne sermektedir. Nitekim iklim değişikliği ile mücadele çalışmalarında uyum faaliyetleri tüm dünyada günden güne önem kazanmaya başlamıştır.

Dünya Kaynakları Enstitüsü⁵ tarafından yapılan bir araştırmada, gelecek 15 yıl içinde (2030) dünya çapında taşkın ve sellerden etkilenecek insanların sayısının yaklaşık üç kat artacağı bildirilmiş ve bu artışa neden olan faktörlerin başında iklim değişikliğinin geldiği vurgulanmıştır. Nitekim bugün artan sera gazı yoğunlaşmasından kaynaklanan iklim değişikliği, toplumlara ve ekolojik sistemlere zarar verme potansiyelini sürdürmektedir. Bu durum ülkelerde özellikle tarımın, ormanların, su kaynaklarının, altyapı sistemlerinin, kıyı bölgelerindeki yerleşim birimlerinin ve en önemlisi doğal ekolojik sistemlerin işlevlerinin azalmasına ve bozulmasına neden olmakta ve bütün bunlar değişen iklime uyum sağlamanın önemini bir kez daha ortaya koymaktadır.

Sera gazı salımlarına neden olan faaliyetler durdurulsa bile iklim değişikliği önümüzdeki yıllarda da etkisini artırmaya devam edecektir

11

Toplumların iklim değişikliğinin etkilerine ve risklerine maruz kalma düzeyinin artması ya da azalması bu alandaki hukuki dayanaklara ve ilgili kurumların kapasitelerine de çok bağlıdır. Örneğin; kıyı alanlarının sürdürülebilir planlaması, imar ve yapı mevzuatındaki yapıcı yenilikler, **ÇED işlemlerinin iklim riski analizlerinin yapılması ve iklim değişikliğine uyum yaklaşımlarıyla bütünleştirilmesi gibi düzenlemeler önemlidir.** Ayrıca, bazı ülkelerdeki afet yardım ödemelerine ve sigorta sektörüne yenilik getiren köklü kurumların o ülkelerde iklim değişikliğinin olumsuz etkilerine uyum sağlama kapasitesini de arttırdığı görülmüştür.

İklim değişikliğinin etkilerine uyum sağlamakla ilgili dünyadaki çalışmalar sera gazlarını azaltma tedbirlerine kıyasla henüz daha azdır. Uluslararası düzeyde sürdürülen iklim müzakerelerinde etkilere uyum konusu başlangıçta yeterince dikkate alınmamış ve bu durum BMİDÇS ve Kyoto Protokolünün uygulanma süreçlerine de yansımıştır. Ancak sonraları, uyum politikalarına yönelik bir dizi BM politika belgesinin çıkarıldığı görülmektedir. Bunlar arasında öne çıkanlar; Nairobi Çalışma Programı (2005), Bali Eylem Planı (2007) ve Kopenhag Uzlaşması'dır (2009). En son Paris Anlaşması (Aralık 2015) ile de iklim değişikliğinin etkilerine uyum sağlamak küresel politika alanı olarak öne çıkmıştır. Paris Anlaşmasında iklim değişikliğinin etkilerine uyum sağlamakla ilgili doğrudan hükümler şöyledir:

- Madde 2/1b: İklim değişikliğinin olumsuz etkilerine uyum kabiliyetini artırmak, iklim direncini ve sera gazı düşük emisyonlu büyümeyi gıda üretimini tehdit etmeyecek şekilde güçlendirmek,

⁵ WRI: World Resources Institute.

- Madde 4/7: Tarafların uyum faaliyetlerinden ve/veya ekonomik çeşitlendirme planlarından kaynaklı ek faydalar işbu Madde kapsamındaki azaltım sonuçlarına katkıda bulunabilir.
- Madde 7/1: İşbu Anlaşma Tarafları uyum kapasitesinin artırılması, dirençliliğin güçlendirilmesi ve iklim değişikliği karşısında kırılganlığın azaltılması için, sürdürülebilir kalkınmaya katkıda bulunma ve Madde 2 kapsamında tanımlanan sıcaklık hedefi açısından uygun bir uyum tedbiri alınmasını sağlamak üzere uyum konusunda küresel bir hedefi belirlemektedirler.

Paris Anlaşmasında iklim değişikliğinin etkilerine uyum sağlamaya dair politikalara dair ek bir bakış açısı getirilmiş ve kayıp ve zararlar konusunda Anlaşmada çeşitli hükümler yer almıştır.

İklim değişikliğinin etkilerine uyum sağlamak amacıyla, bugün bir çok ülkede (Türkiye dahil) ulusal/yerel ölçeklerde stratejiler ve eylem planları hazırlanmaktadır. İklim değişikliğinin etkileri konusunda böyle planlamalar yapılmasını ve etkilerden kaynaklanan risklerin yönetilmesini hükümetlerin sürdürülebilir kalkınma politikalarına destek sağlamak olarak da anlamak lazımdır.

İklim değişikliği
birçok alanda
daha fazla kayıp
ve zararlara neden
olacaktır

5. İKLİM DEĞİŞİKLİĞİNİN TÜRKİYE'YE ETKİLERİ VE UYUM POLİTİKALARI

Başta IPCC/AR5 Raporu olmak üzere bir dizi bilimsel güncel çalışma Türkiye'nin yakın gelecekte daha sıcak, daha kurak ve yağışlar açısından daha belirsiz bir iklim yapısına sahip olacağını ortaya koymaktadır. Nitekim Türkiye'de artık beklenmedik biçimde mevsimlerde anlık aşırı yağışlar, aşırı soğuklar ve olağan dışı yağmurlar ve seller yaşanmaktadır. Bu yağışların anlık ve şiddetli olması can, mal ve toprak kayıplarına neden olmaktadır.

IPCC'nin Türkiye senaryosunda ülkede yıllık ortalama sıcaklığın gelecek yıllarda 2,5°C-4°C artacağı, Ege ve Doğu Anadolu Bölgeleri'nde bu artışın 4°C'yi bulacağı tahmin edilmiş, bu senaryoda ülkenin güneyinin ciddi kuraklık tehdidiyle karşı karşıya kalacağı, kuzey bölgelerde ise sel riskinin artacağı öngörülmüştür. Bu bilimsel tahminler, Türkiye'nin doğal kaynaklarının zayıflaması, orman yangınları, kuraklık ve çölleşme, bunlara bağlı ekolojik bozulmalar gibi iklim değişikliğinin olumsuz yönlerinden etkileneceğinin açık bir göstergesi olarak değerlendirilmektedir.

Bütün bu koşullar Türkiye'de, iklim değişikliği ile mücadelede sera gazı emisyonlarının azaltılmasının yanında, iklim değişikliğinin etkilerine uyum sağlamanın da ne kadar önemli olduğunu ve bu yönde acil politikalar gerektirdiğini göstermektedir.

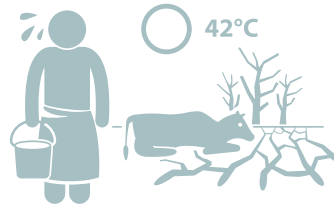
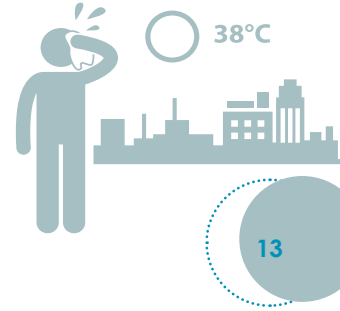
Bugün yürürlükte olan ve 2014-2018 dönemini kapsayan 10. Beş Yıllık Kalkınma Planında iklim değişikliğinin etkilerine uyum sağlamakla doğrudan ya da dolaylı bazı tedbirler vardır. Planda uyum tedbirleri almaları gereken sektörlerin (tarım-bitkisel üretim, hayvansal üretim, ormancılık, enerji, sanayi, turizm gibi) kendi stratejik amaç ve hedeflerinde iklim değişikliğine uyuma yardımcı tedbirler bulunmaktadır. Ancak, bu konular iklim değişikliğine uyum ile henüz doğrudan ilişkilendirilmemekte ve sektörler arasında kombine etkiler gerektiğince dikkate alınmamaktadır. Örneğin; çölleşme ile gıda güvenliği arasındaki bağ mevcut politikalarda yer almamaktadır. Buradan bakıldığında, Türkiye için bir uyum stratejisi hazırlanırken, ilgili sektörlerle ait stratejileri/politikaları bütünleştirecek bir yaklaşıma halen ihtiyaç vardır.

İklim değişikliği ile mücadelede Türkiye'de beş temel etkilenebilirlik alanına odaklanılmıştır:

- Su Kaynakları Yönetimi
- Tarım ve Gıda Güvenliği
- Ekosistem Hizmetleri, Biyolojik Çeşitlilik ve Ormancılık
- Doğal Afet Risk Yönetimi
- İnsan Sağlığı

Ulusal düzeyde iklim değişikliğine uyum ile ilgili diğer stratejilere ve politika belgelerine örnek olarak ise; Ulusal Çölleşme İle Mücadele Strateji Belgesi (2013-2023), Ulusal Havza Yönetim Strateji Belgesi, İklim Değişikliği ve Afetlere Yönelik Yol Haritası Belgesi (2014-

2010 yılı Türkiye'de kayıtlara geçmiş en sıcak yıldır

Türkiye'de iklim değişikliğinin etkilerine uyum sağlamayı dikkate alan ekonomi politikaları seçenekleri henüz gelişmemiştir

2023) verilebilir. Bunca çalışmalara rağmen Türkiye'deki temel eksiklik; iklim değişikliğinin etkilerine uyum sağlamayı dikkate alan ekonomi politikaları seçeneklerinin henüz geliştirilmemiş olmasıdır. Türkiye'de karar vericiler, bugüne kadar etkilere uyumu değil, daha çok sera gazı salımlarının azaltılması politikalarını ve bu politikaların ekonomik değerlendirmelerini öncelikli konu olarak görmüştür.

Binalar elektrik üretimi kaynaklı sera gazlarının neredeyse yarısından sorumludur

Tablo 7 • İklim Değişikliği Etkileri ve Uyum Stratejisi Örnekleri⁶⁸

İklim Değişikliği Etkileri	Uyum Stratejisi Örnekleri
Artan sıcaklıklar	Bina tasarımlarının yüksek sıcaklıklarla baş edebilecek şekilde modifiye edilmesi ve yaz mevsiminde ihtiyaç duyulan serinleme sistemlerinin geliştirilmesi
Ekstrem yağışlar	Daha sık yaşanan yoğun fırtınalar sonucu artan yağışı karşılayabilecek barajlar ve diğer sel koruma yapılarının ve kentsel fırtına ve kanalizasyon sistemlerinin yapılması
Buzulların geri çekilmesi	Buzul alanlardaki hidroelektrik enerji tesislerinin buzul genişliğinin azalmasına bağlı olarak azalan yaz akıntılarında ve sıcaklık artışlarına bağlı olarak artan kış akıntılarında uyumunun sağlanması
Kar örtüsü	Düşük yüksekliklerdeki kayak endüstrisinin azalan kar örtüsünü hesaba katması (yapay kar yağdırılması kısa vadeli bir stratejidir)
Arktik deniz buzu	Yerel insanların habitatlarının korunması
Deniz seviyesinin yükselmesi	Hassas alanlardaki altyapının değiştirilmesi, örneğin, liman ve marinaların su yükselmelerine karşı modifiye edilmesi
Denizcilik gelişme sezonları	Balıkçılık ve turizmdeki değişikliklerin yönetilmesi (Zararlı alg patlamaları)
Deniz türleri kompozisyonları	Türlerin özgürce göç etmelerine izin verecek geçiş alanları oluşturacak şekilde kara yönetim stratejilerinin geliştirilmesi
Dağ bölgelerinde bitki türlerinin dağılımı	Kara kullanımı ve turizmden kaynaklanan ilave baskının azaltıldığı ekolojik rezervlerin kurulması
Karasal karbon salımı	Tarım alanlarında toprağın karbon alımına karşı dayanıklılığının artırılması stratejileri, daha fazla kereste içerecek bina tasarımları
Nehir deşarjı	Sel alanlarının kurulması, bent yapılması
Tarım	Daha uzun yetiştirme sezonlarını hesaba katan yeni ekim uygulamaları, bir sezonda iki ürün yetiştirme. Yeni çeşitlerin oluşturulması, tarım alanlarının riskli bölgelerin (sel alanları, çok kuru topraklar) dışına taşınması
Ekonomik kayıplar	Altyapı ve binalarda yapım tasarımlarının değiştirilmesi, sel riskinin yüksek olduğu alanlarda ev yapmaktan kaçınılması
İnsan sağlığı	Keneye taşınan hastalık risklerine karşı eğitim kampanyaları yaparak toplumsal farkındalık yaratılması. Sıcaklık dalgaları tehlikeleri hakkında farkındalığı arttıracak kampanyalar düzenlenmesi.

Türkiye'de iklim
değişikliğinin
vatandaşın sağlığına ve
geçim kaynağına
etkileri konusunda karar
vericilerin farkındalıkları
yeterli değildir

6 İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ İLE MÜCADELEDE TBMM'NİN ROLÜ

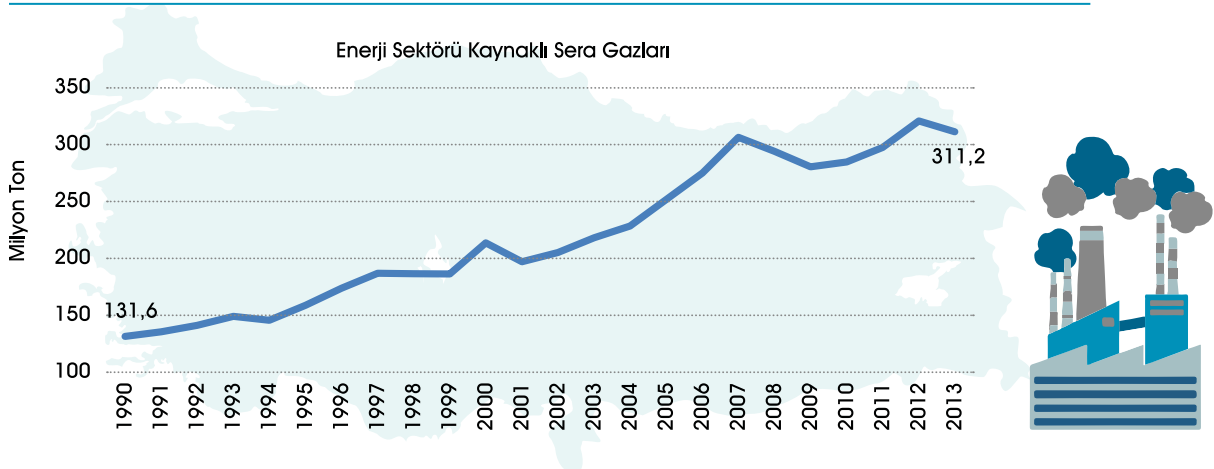
Aralık 2015'de kabul gören Paris Anlaşması ile başlayan evrensel yeni iklim rejiminde Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin, Türkiye Cumhuriyeti devletinin küresel ya da ulusal ölçekte alacağı iklim değişikliği mücadele pozisyonu için önemli bir organ olduğu kesindir. Bu açıdan iklim değişikliği ile mücadele politikalarının TBMM'nin yasama ve parlamenter denetim faaliyetleri kapsamında tartışılmaya açılması önemlidir.

Yasalar ve Sera Gazı Salımı İlişkisi

İklim değişikliği ile mücadelede TBMM'nin rolünü belirginleştirmek için enerji endüstrisi, binalar ve ulaştırma sektörlerindeki temel yasaların iklim değişikliği ile ilişkilendirilebilecek hükümleri incelenmiştir. İncelenen sektörlerle ilgili yasaların iklim değişikliği ile ilişkisi her sektörün kendine özgü faaliyetleri açısından değerlendirilmektedir. Örneğin; enerji sanayisinde elektrik ve ısı üretimi amacıyla yakıt yakılması; binalar sektöründe binaların ısıtılması, soğutulması ve elektrikli alet çalıştırılması amacıyla enerji kullanılması; ulaştırma sektöründe araçların hareket edebilmesi için yakıt tüketilmesi iklim değişikliğine neden olmaktadır.

Enerji: Türkiye'nin enerjide yani ham petrol ve doğalgazda yüksek oranda dışa bağımlı olması ve enerji fiyatlarındaki artışlar, günümüzde enerji ve iklim değişikliği tartışmalarını arttırdığı gibi gelecekte de tartışma konusu olmaya devam edecektir.

Şekil 11 • Türkiye'de 1990-2013 Yılları Arası Enerji Sektörü Sera Gazları Salımlarının Değişimi
(Veri: CRF2015, 2015 Yılı Sera Gazı Envanteri , Grafik: Algedik, Ö)

Türkiye'de iklim değişikliğinin etkilerine uyum sağlamayı dikkate alan ekonomi politikaları seçenekleri henüz gelişmemiştir

Bu alanlardaki yasal ve kurumsal düzenlemelerin 80'li yıllardan bu yana arttığını söylemek mümkündür. 3154 Sayılı Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanunun oluşturduğu kurumsal yapıda iklim değişikliği ile mücadele ve iklim değişikliğinin ortaya çıkardığı etkilere uyum amacıyla görevlendirilmiş doğrudan bir birim bulunmamaktadır. İklim ve enerji konuları Bakanlığın Enerji İşleri Genel Müdürlüğüne aracılığıyla yürütmektedir.

2011 yılında kanunda yapılan değişiklikle yenilenebilir enerji kaynaklarının değerlendirilmesi ve enerji verimliliğinin artırılması amacıyla Bakanlık bünyesinde Elektrik İşleri Etüt İdaresi (EİE) yerine kurulan Yenilenebilir Enerji Genel Müdürlüğü (YEGM), 2005 yılında yürürlüğe giren 5346 Sayılı Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Elektrik Enerjisi Üretimi Amaçlı Kullanılmasına İlişkin Kanunu uygulanmasını sağlamaktadır.

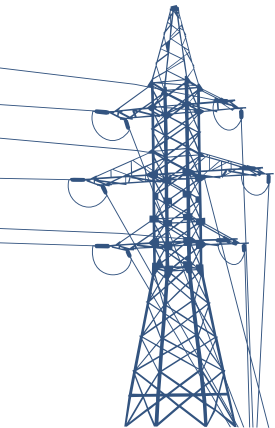
Bu Kanunun amacı; yenilenebilir enerji kaynaklarının elektrik enerjisi üretimi amaçlı kullanımının yaygınlaştırılması, bu kaynakların güvenilir, ekonomik ve kaliteli biçimde ekonomiye kazandırılması, kaynak çeşitliliğinin artırılması, sera gazı emisyonlarının azaltılması, atıkların değerlendirilmesi, çevrenin korunması ve bu amaçların gerçekleştirilmesinde ihtiyaç duyulan imalat sektörünün geliştirilmesidir. Bu Kanun incelenen kanunlar arasında sera gazı emisyonlarının azaltılmasını amaç kısmında açıkça belirten tek kanundur. Yenilenebilir enerji kaynaklarının fosil yakıtlar yerine ikame edilmesinin, iklim değişikliği ile mücadelede en etkili faaliyetlerden biri olduğu dikkate alındığında bu önemli bir husustur.

5627 Sayılı Enerji Verimliliği Kanunu (2007), Türkiye'de iklim değişikliğini doğrudan ele alan enerji alanındaki önemli kanunlardan biridir. Kanun; enerjinin üretim, iletim, dağıtım ve tüketim aşamaları, endüstriyel işletmeler, binalar ve ulaşım sektörü gibi farklı alanlarda enerji verimliliğinin artırılması yoluyla enerji maliyetlerinin düşürülmesi ve çevrenin korunması hedeflerine ulaşmayı amaçlamaktadır. Bu Kanun enerji sanayisinden, konut, ulaştırma ve sanayi sektörü gibi pek çok alanda enerji verimliliğinin artırılması amacı taşıyan önemli bir hukuki düzenlemedir.

Enerji piyasalarını düzenleyen yasaların genel olarak piyasanın işleyişini, lisanslara ilişkin esas ve usuller ile faaliyet gösterenlerin yükümlülüklerini ve yaptırımları düzenlediği bilinmekte olup, bu düzenlemeler iklim değişikliği ile mücadele ile doğrudan hükümler içermemektedir. Bu yasalar sadece çevre koruma yaklaşımına dair bazı hükümlere sahiptir. Elektrik piyasasını düzenleyen 6446 Sayılı Elektrik Piyasası Kanunu ile 4646 sayılı Doğalgaz Piyasası Kanununa göre de elektrik ve doğalgazın çevreye zarar vermeyecek şekilde tüketicilerin kullanımına sunulması her iki kanunun amaç kısmında yer almakta, diğer maddelerde çevre ve iklim değişikliği ile doğrudan ilişkilendirilebilecek hüküm yer almamaktadır.

Enerji sektöründe; enerjinin verimli kullanılmasıyla enerji yoğunluğunun azaltılması, enerjinin çevreye etkilerini asgariye indirecek enerji sistemine ulaşılması ve yenilenebilir enerji kaynaklarının değerlendirilmesi 10. Kalkınma Planının amaçları arasındadır.

Enerji verimliliğini geliştirme hedefleri, Planın "Öncelikli Değişim Programları" arasında

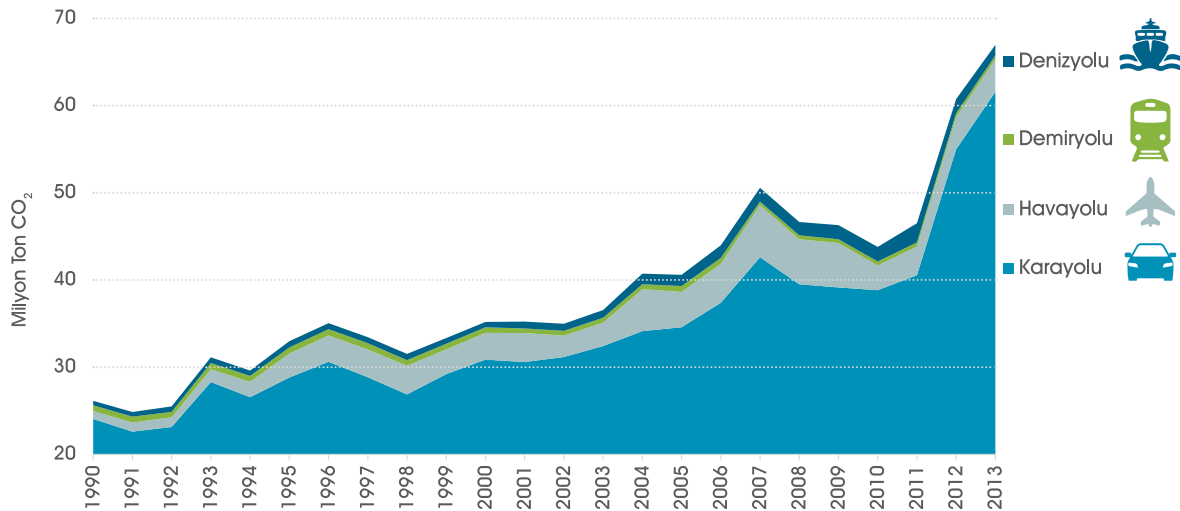
yer almaktadır. Bu amaçların sera gazı emisyonunda azaltıcı etki sağlayacağı düşünülmektedir. Fakat Planda uygulanacak politikalar arasında, yerli kömür kaynaklarının elektrik enerjisine dönüştürülmesi, Afşin-Elbistan havzası linyit rezervlerinin elektrik üretimi için değerlendirilmesi ve küçük rezervli kömür yataklarının bölgesel enerji üretim tesislerinde kullanması da bulunmaktadır.

Tüm kömür kaynaklarının (rezervlerinin) toprak altından çıkarılarak elektrik enerjisine dönüştürülmesini hedefleyen bu politikaların sera gazı emisyonlarında artışa yol açacağı ve iklim değişikliği ile mücadelede olumsuz etkileri olacağı açıktır.

Ulaştırma: Türkiye’de ulaştırma sektörü kaynaklı sera gazı emisyonunun enerji sektörü içindeki payı %22,2, ulusal toplam emisyondaki payı ise %15’tir. Ulaşım sektöründe yakıt tüketimini etkileyen her türlü uygulamanın sera gazı emisyonu miktarına ve iklim değişikliğine etkisi olmaktadır. Ulaşım kaynaklı salımlar dikkate alındığında, özellikle son yıllarda ciddi bir artış olduğu, bu artışın ise en büyük paya sahip olan karayolu ulaşımı kaynaklı olduğu görülmektedir. Nitekim, 10. Kalkınma Planında ulaşımda karayolu taşımacılığının ağırlıklı olduğu ve bu durumun karayolu güvenliği sorunlarının yanı sıra çevresel sorunlara da yol açtığı vurgulanmıştır.

Tüm kömür rezervlerini elektrik enerjisine dönüştürmeyi hedefleyen Türkiye, iklim değişikliği ile mücadele edemez

Şekil 12 • 1990-2013 Yılları Arasında Türkiye’de Ulaşım Kaynaklı Karbondioksit Miktarının Sektörel Gelişimi⁸⁴.
(Veri: CRF2015, 2015 Yılı Sera Gazı Envanteri , Grafik: Algedik, Ö)

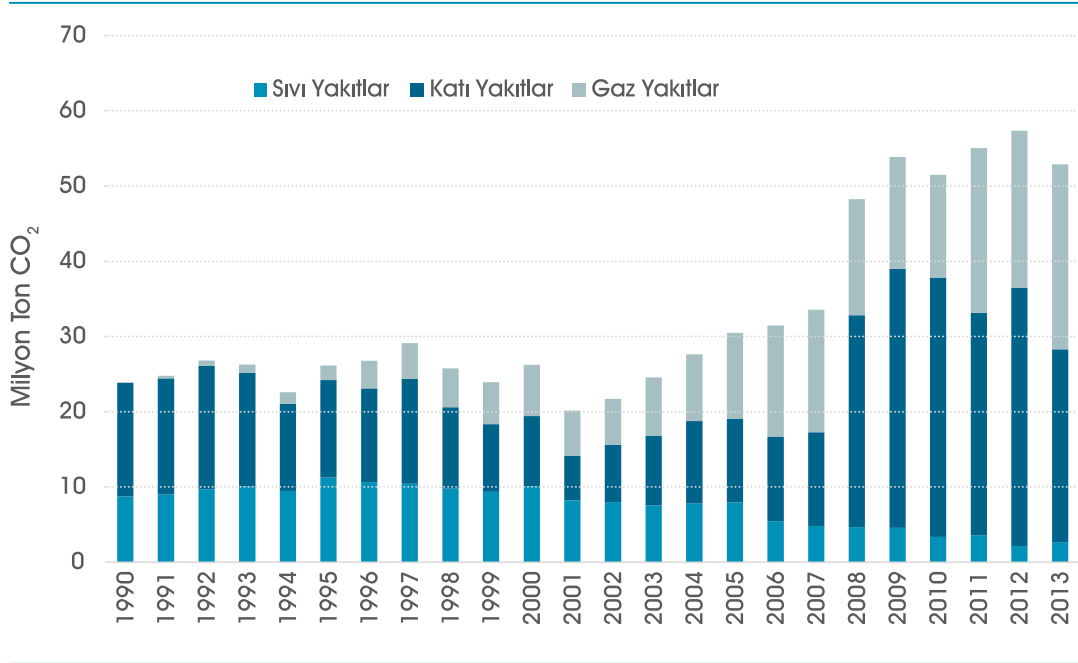

Binalar elektrik üretimi kaynaklı sera gazlarının neredeyse yarısından sorumludur

Binalar: Konut, ticari ve kamu hizmetleri için kullanılan tüm binaları kapsayan binalar sektörü, binaların ısıtılması, soğutulması ve binalarda elektrikli araçların kullanılması nedenleriyle sera gazı emisyonunun yüksek olduğu sektördür.

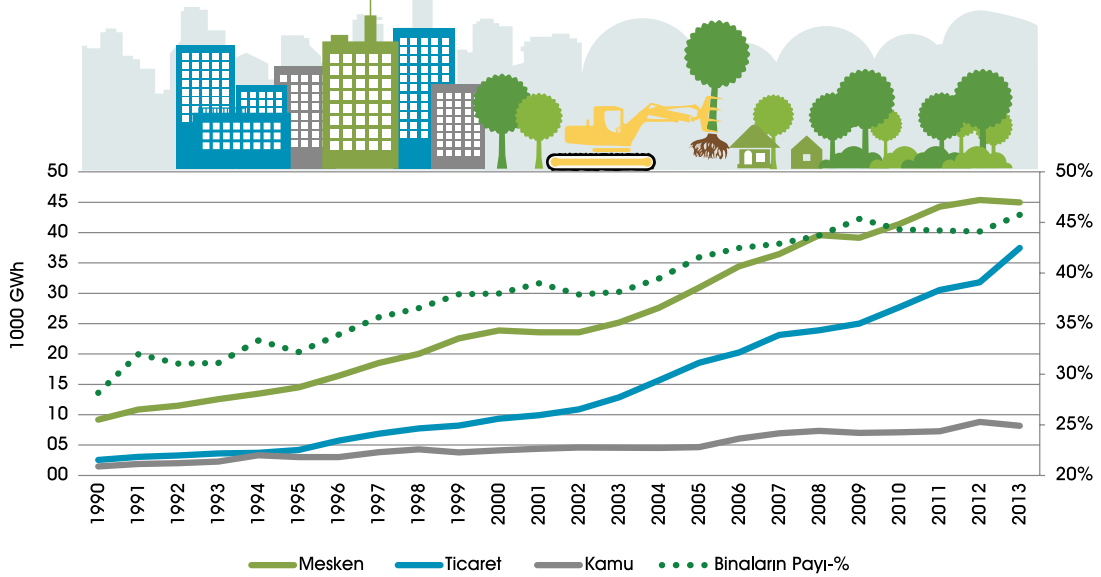
Konut sektörü gözlüğünden bakıldığında, önemli temel yasal düzenlemeler olan 3194 Sayılı İmar Kanunu ve 4708 Sayılı Yapı Denetimi Hakkındaki Kanunda iklim değişikliği ile mücadele açısından önemli bazı hükümler yer almaktadır. Elektrikli ev aletleri ile ilgili mevzuat ta geliştirmektedir. Bu bağlamda ekolojik ve enerji verimli binaların tasarlanması, binalarda ısı yalıtımı soruna çözüm getirerek enerji kullanımının azaltılması, böylece enerjinin tasarruf edilerek sera gazı emisyonlarında artışın engellenmesi mümkündür. **Ancak binalarda enerji verimliliği ile ilgili mevzuatın 2007'den sonra gelişmesine rağmen konutlarda fosil yakıt kullanımı kaynaklı karbondioksit salımlarının bu dönemden sonra azalmadığı, artışın yavaşlamadığı, hatta artışın hızlandığı görülmektedir.**

Şekil 13 • Türkiye’de Binalarda Fosil Yakıt Kullanımı Kaynaklı Karbondioksit Salımları
(Veri: CRF2015, 2015 Yılı Sera Gazı Envanteri , Grafik: Algedik, Ö)

Binalarda fosil yakıt tüketimi dışında elektrik tüketimi de önemli bir role sahiptir. Binalarda kullanılan cihazların elektrik tüketimi kaynaklı sera gazı salımları elektrik ve ısı üretimi sektöründe, cihazların üretimi kaynaklı salımlar ise endüstriyel işlemlerde ilgili alt sektörlerdedir. Bu anlamda Türkiye’de binalarda elektrik tüketiminin, 1990 yılında toplam elektrik tüketimi içindeki payı %28 iken, özellikle ticari ve kamu binalarındaki olağanüstü artış ile 2013’te %46’ya çıkmıştır. Dolayısıyla, binalar elektrik üretimi kaynaklı sera gazlarının neredeyse yarısından sorumludur.

Şekil 14 • Türkiye’de Mesken, Ticaret ve Kamu Binaların Yıllık Elektrik Tüketimi (sol eksen) ve Binaların Toplam Tüketimde Payındaki % Olarak Değişim (sağ eksen).
(Veriler: TEDAŞ, Grafik: Algedik, Ö)

Yasalar ve İklim Değişikliğinin Etkilerine Uyumun İlişkisi

TBMM tarafından onaylanan iklim değişikliğinin etkilerine uyum sağlamakla doğrudan ve dolaylı ilgili bazı temel yasalar bu bölümde değerlendirilmiş olup, mevzuatın bu konuda yeterli olmadığı tespit edilmiştir.

Tarım ve Gıda Güvenliği: 2005 yılından beri yürürlükte olan **Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunu** iklim değişikliğinin etkilerine uyum sağlanması açısından ele alınması gereken önemli bir kanundur. Zira tarım faaliyetleri doğaya bağlı olması nedeniyle iklim değişikliğinden ciddi anlamda etkilenecek sektörlerden biridir. Tarım sektörü gıda temininin yanı sıra, bağlı sanayilere hammadde sağlayan, istihdam yaratan bir sektördür. Bu özellikleri itibarıyla iklim değişikliğinin tarım üzerindeki etkileri sosyal ve ekonomik açıdan da önemli sonuçlar meydana getirebilecek niteliktedir.

Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunu iklim değişikliğinin etkilerini dikkate almamıştır

Kanun genel olarak, ülke topraklarının kullanımı ve yönetimi için temel ilkeleri belirlemekte; toprağı ve araziyi korumayı, geliştirmeyi, dengeli ve verimli kullanım sağlamayı, plansız ve yanlış arazi kullanımı sonucu meydana gelen toprak kayıplarını ve bozulmaları önlemeyi ve gidermeyi amaçlamaktadır. Kanun ve buna bağlı mevzuat tarım topraklarının korunmasını sağlayarak iklim değişikliğinin olası etkilerini azaltmada etkili olabilir. Bu özelliği itibarıyla kanun son derece önemli bir yere sahip olmasına rağmen tarım arazilerini korumada yetersiz kaldığı yaşanan gelişmelerle ortaya çıkmaktadır. Kanunun

geçici 1'inci maddesiyle düzenlenen, belli bir tarihten önce hukuk dışı yollarla amaç dışı kullanıma açılmış olan tarım arazilerine yönelik af olarak değerlendirilebilecek hüküm, Kanunun ruhuyla uyuşmamıştır.

İklim değişikliği kapsamında ele alınması gereken kanunlardan biri de 14.06.2005 tarihli 5363 sayılı **Tarım Sigortaları** Kanunudur. İklim değişikliği kaçınılmaz olarak tarımı etkileyecektir. Bu Kanunun amacı, Kanunun 12. Maddesinde sayılan kuraklık, dolu, don, sel, fırtına, hortum gibi olayların içinde yer aldığı riskler nedeniyle üreticilerin zararlarının tazmin edilmesidir. Kanunda iklim değişikliği ifade edilmese de düzenlemenin aşırı iklim olaylarını kapsamaması önemlidir.

18.04.2006 tarihli ve 5488 sayılı **Tarım** Kanunu çevrenin korunması, toprak ve su kaynaklarının geliştirilmesi, biyolojik çeşitliliğin ve ekosistemlerin korunması, doğal afetlerle mücadele gibi iklim değişikliğini yakından ilgilendiren konuları düzenlemektedir. Toplumun büyük bir kesimini ilgilendiren bu Kanunun sıra sayısının ve Genel Kurul görüşme tutanaklarının incelenmesinde iklim değişikliği ve küresel ısınma konularına doğrudan yer verilmediği, Kanuna daha ziyade ekonomik açıdan yaklaşıldığı söylenebilir.

İklim değişikliğiyle mücadele ve uyum konusunda biyolojik çeşitliliğin korunması kapsamında ele alınması gereken kanunlardan biri de 31.10.2006 tarihli ve 5553 sayılı **Tohumculuk** Kanunudur. Bu Kanunun bir amacı bitkisel üretimde verim ve kaliteyi yükseltmek, tohumlara kalite güvencesi sağlamak ve tohum ticaretini düzenlemek iken, bir diğer amacı ve eleştirilen tarafıysa gerekçesinde de ifade edildiği üzere tohumculuğu özel sektöre, dolayısıyla küresel ve endüstriyel tarım şirketlerine açmaktır.

Ormancılık ve Arazi Kullanımı: İklim değişikliğinin yavaşlatılmasında önemli faktörlerden birisi yutak alanlardır ve bu yutak alanlardan biri de meralardır. Türkiye için en fazla yutağa fırsat veren kaynaklar sırasıyla ormanlar, tarım alanları ve meralardır. Bu nedenle iklim değişikliği konusunda önemle değinilmesi gereken kanun, 25.02.1998 tarihli ve 4342 sayılı Mera Kanunu ve bu Kanunda son yıllarda yapılan değişikliklerdir. Mera Kanununun amacı genel olarak **meraların**, çayırın tespiti, ıslahı, verimliliklerinin artırılarak hayvancılığın geliştirilmesi ve korunmasıdır.

Kabul edildiği tarihten günümüze dek pek çok değişikliğe uğrayan Kanunda özellikle son yıllarda yapılan değişikliklerin iklim değişikliğiyle mücadele açısından geri adım niteliği taşıdığı ifade edilebilir. Bu değişikliklerle mera alanları kentsel dönüşüm ve kentsel gelişim alanlarına açılmıştır. Mera Kanunu ve uygulamalarını etkileyen bir başka kanun da Büyükşehir Belediyesi Kanunudur. Bu Kanunda yapılan yeni düzenlemelerle (2012) ülkede tarım ve hayvancılığı desteklemek gerekçesiyle büyükşehir ve ilçe belediyelerine meralarda her türlü faaliyet ve hizmette bulunma imkânı getirilmektedir. Bu durum yerel yönetimlerin iklim değişikliğinin etkilerine uyum faaliyetlerine dair sorumluluklarına işaret etmek bakımından önemlidir.

Ormanlar iklim değişikliğinin etkilerine bağlı olarak ortaya çıkan kuraklık ve erozyon gibi etkilere maruz kalmaktadır. Bu durum orman ekosisteminin değişmesine ve orman biyolojik çeşitliliğinin zarar görmesine yol açmaktadır. Bu açıklamalar ışığında bakıldığında, ilk kez 1956 yılında çıkarılan ve bugüne kadar yirmiye yakın değişikliğe uğrayan ve bazı maddeleri Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilen 6831 sayılı Orman Kanunu;

ormanların korunması, sürdürülebilir orman yönetimi ve iklim değişikliği ile mücadele açısından çok önemli bir kanundur.

Orman Kanunu içinde de doğrudan bu müdahalelere cevaz veren hükümler yer almakla birlikte Turizmi Teşvik Kanunu, Maden Kanunu ya da kamuoyunda 2B kanunu olarak bilinen Orman Sınırları Dışına Çıkarılan Yerlerin Değerlendirilmesi Hakkında Kanun gibi kanunlar da 6831 Sayılı Kanuna gönderme yaparak orman alanlarının amaç dışı kullanımına fırsat vermektedir.

Ormanların korunması ve geliştirilmesinde Kadastro Kanunu da önemlidir. 3402 Sayılı Kadastro Kanununda yer alan ve özellikle orman kadastrosu, toprak ve su kaynakları yönetimi ile arazi kullanım planlamasına ilişkin hükümler iklim değişikliğinin etkilerine karşı uyum sağlamak açısından dikkat çekilmesi gereken hususlara sahiptir. Uzun süre önce çıkarılan bir kanun olmasına rağmen Kadastro Kanununun iklim değişikliği açısından önemi özellikle orman kadastrosu, toprak ve su kaynakları yönetimi ve arazi kullanım planlamasına ilişkin hükümleridir.

09.08.1983 tarihli ve 2873 sayılı **Milli Parklar Kanunu**, kanunda tanımlanan milli park, tabiat parkı, tabiat anıtı ve tabiatı koruma alanlarının belirlenmesini ve korunmasını amaçlamaktadır. Kanunun ormanları ve biyolojik çeşitliliği koruması iklim değişikliğiyle mücadele açısından son derece önemlidir. Kabul edildiği günden bu yana pek çok kez değişiklik yapılan bu kanunda en kapsamlı değişiklik 2011 yılında 648 sayılı Kanun Hükmünde Kararname (KHK) ile olmuştur.

Milli Parklar Yönetmeliğinin 5. Maddesinde 18.03.2014 tarihinde yapılan değişiklikle kamu yararı açısından vazgeçilmez ve kesin bir zorunluluk arz eden tesislerin yönetmelikte belirlenen şartlara bağlı kalımsızın milli park alanlarına yapılabileceği hükme bağlanmıştır. **Milli parklara her türlü müdahaleye izin veren bu düzenlemenin iklim değişikliğine dayanıklılığı azaltılması açısından sakıncalı olduğu kuşkusuzdur.**

Kentleşme: Temel amacı afet riski bulunan kentsel alanların dönüştürülerek sağlıklı ve güvenli yaşama çevreleri teşkil etmek olan 16.05.2012 tarihli 6306 sayılı **Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun** iklim değişikliği ile kentlerde mücadele açısından değerlendirilmelidir. Zira bina sektörü politikaları ve iklim değişikliği bağı çok önemlidir. Bu Kanuna dayanılarak, 1999 yılında çıkarılan Deprem Yönetmeliğinden önce inşa edilmiş 13 milyon konuttan 6.5 milyonunun 2023 yılında kadar yenilenmesi hedeflenmektedir. Son dönemde ilgili sektörlerdeki sera gazları salımlarındaki artış ve uygulama dikkate alındığında, Kentsel Dönüşüm olarak bilinen kanun ile inşaat ürünleri ile ilgili sanayiler, binalarda fosil yakıt kullanımı ve elektrik kullanımı kaynaklı sera gazlarındaki artışın devam edeceği ortadadır.

Kentlerde iklim değişikliğine neden olan sera gazlarının başında konutların ısıtılması için kullanılan fosil yakıtlar gelmektedir. İklim değişikliğinin en önemli nedenlerinden biri de kent içi ulaşımda kullanılan petroldür. Yenilenen yerleşimlerdeki enerji verimliliği uygulamaları ya da toplu taşımanın ön plana çıkarılması gibi örnekler sera gazı emisyon miktarlarını azaltabilecektir.

Kentsel Dönüşüm olarak bilinen kanun ile inşaat ürünleri ile ilgili sanayiler, binalarda fosil yakıt kullanımı ve elektrik kullanımı kaynaklı sera gazlarındaki artışın devam edeceği ortadadır

İlgili Diğer Yasalar ve Yasa Çalışmaları: 1983 yılında çıkarılan 2872 Sayılı Çevre Kanunu iklim değişikliği ile mücadele açısından değerlendirilmesi gereken temel kanunlardandır. Günün ihtiyaçlarına cevap verilememesi gerekçesi ile Çevre Kanununda 2001 yılında çok kapsamlı değişiklikler yapılmıştır. Çevre Kanununda 2006 yılında yapılan değişiklikler çerçevesinde iklim değişikliği ile mücadele çalışmaları için Bakanlık bütçesinden ödenek öngörülmesi hükme bağlanmıştır. Ancak, **Çevre Kanununun TBMM Genel Kurulu görüşmelerinde, iklim değişikliği ile mücadele açısından yeterliliğini hiç bir milletvekili sorgulamamıştır.**

1986 yılından bu yana yürürlükte olan 3254 Sayılı Meteoroloji Genel Müdürlüğü Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanunda 2011 yılında yapılan bir değişiklikle (657 Sayılı KHK ile) Genel Müdürlük iklim değişikliği ile mücadelede çeşitli yetkilerle donatılmıştır. Buna göre Meteoroloji Genel Müdürlüğü'nün teknik birimlerinden olan Araştırma Dairesi Başkanlığı; Genel Müdürlüğün görev alanına giren meteorolojik karakterli doğal afetler, hidrometeoroloji, deniz ve tarımsal meteoroloji, iklim, iklim değişikliği ve meteoroloji ile ilgili diğer konularda araştırma ve geliştirme çalışmaları yapmakla görevlendirilmiştir.

TBMM tarafından 2009 yılında kabul edilen 5902 Sayılı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun ile afet alanında faaliyet gösteren tüm kurumlar tek bir çatı altında toplanarak yeni bir kurum olarak Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) kurulmuştur. AFAD tarafından ilk kez 2014 yılında "İklim Değişikliği ve Buna Bağlı Afetlere Yönelik Yol Haritası Belgesi (2014-2023)" hazırlanmıştır.

2011 yılında çıkarılan 644 Sayılı Çevre ve Şehircilik Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname (KHK) ile 645 Sayılı Orman ve Su İşleri Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, iklim değişikliğiyle mücadele konusunda vizyonlu adımlar atacak hükümlere sahip değildir. Her iki bakanlığın da bu **KHK'lere** dayanarak doğayı korumaktan ziyade yapılaşmaya cevaz veren çok sayıda uygulamaları mevcuttur.

Parlamente Denetim Faaliyetlerinde İklim Değişikliği

Rapor kapsamında esas itibarıyla 24. Yasama Dönemi'nde⁶ gerçekleştirilen parlamente denetim faaliyetleri küresel ısınma ve iklim değişikliği bağlamında değerlendirilse de, 24. Yasama Dönemi öncesinde konunun parlamente denetim araçlarıyla ne derece gündeme getirildiğine dair bazı bilgilerin verilmesi faydalıdır.

17. Yasama Dönemi ile 23. Yasama Dönemi arasında milletvekilleri tarafından sunulan **soru önergeleri** incelendiğinde küresel ısınma ve iklim değişikliği konuları ile doğrudan ilgili önergeler bulunduğu görülmektedir. Nitekim söz konusu önergelerde, iklim değişikliğine bağlı kuraklık, iklim değişikliği nedeniyle tarım sektöründe yaşanan sorunlar, iklim değişikliğinin bitki örtüsüne etkileri, iklim değişikliğinin sulak alanlar üzerindeki etkisi, iklim değişikliğine karşı alınan önlemler, konu ile ilgili olarak hükümetlerce hazırlanan belgeler, Kyoto Protokolü gibi iklim değişikliği ve iklim değişikliğine bağlı konulara ilişkin çeşitli hususların soru konusu yapıldığı görülmektedir. Söz konusu soru önergelerinin geçmiş yasama dönemlerindeki toplam soru sayısı içerisindeki oranı göz ardı

⁶ TBMM 24. Yasama Dönemi: 12 Haziran 2011 - 23 Nisan 2015.

edilebilecek düzeyde düşüktür. Diğer taraftan, doğrudan küresel ısınma ve küresel iklim değişikliği kavramlarına atıf yapılmamış olmakla birlikte, diğer çevre konularına⁷ ilişkin ve iklim değişikliği ile çeşitli açılardan ilintilendirilebilecek çok sayıda soru önergesinin bulunduğunu da belirtmek gerekir.

Yine, 17. Yasama Dönemi ile 23. Yasama Dönemi arasında verilen **gensoru ve Meclis soruşturması önermeleri** ile 21. Yasama Dönemi ile 23. Yasama Dönemi arasından verilen genel görüşme önermeleri tarandığında, küresel ısınma ve iklim değişikliği konularının bahsi geçen önerge tiplerinden hiçbirine doğrudan konu edilmediği görülmektedir. Meclis soruşturması önermeleri açısından bakıldığında diğer çevre konularının da önermelerde yer almadığı göze çarpmaktadır. Dolaylı olarak küresel ısınma ve iklim değişikliği konuları ile ilişkilendirilebilecek genel görüşme ve gensoru önermeleri verilmiştir. Bu çerçevede, geçmiş dönemlerde sel felaketlerine, kuraklık nedeniyle üreticilerin yaşadıkları sorunlara, atık yönetimine, kıyıların kullanımı ile ormanların korunmasına ilişkin olmak üzere beş adet genel görüşme önergesinin sunulduğu tespit edilebilmiştir. Ancak, söz konusu genel görüşme önermelerinden hiçbiri görüşülmemiştir.

19. Yasama Döneminde bir başka genel görüşme önergesinin daha bulunduğunu belirtmek gerekir. Dönemin hükümetini oluşturan siyasi parti grupları tarafından verilen söz konusu genel görüşme önergesi, 3-14 Haziran 1992 tarihleri arasında düzenlenen Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı (Rio Zirvesi) ile ilgilidir. Önerge; Konferans'ta tartışılan konuları, kabul edilen belgeleri ve alınan kararları görüşmek; bu konuda yapılması gereken çalışmalar ve alınması gerekli önlemlere açıklık getirmek amacıyla genel görüşme açılmasına ilişkindir. Önerge üzerinde Genel Kurulun 30.06.1992 tarihli Birleşiminde genel görüşme açılmıştır.

İktidar ve muhalefet partisi gruplarının Rio Zirvesi merkezli olarak çevre konularına ilişkin görüşlerini dile getirdiği toplantıda, Rio Zirvesi'nde imzalanan sözleşmelerden birinin Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi olması hasebiyle TBMM Genel Kurulunda küresel iklim değişikliği de gündeme gelen meselelerden biri olmuştur. Bu bağlamda, toplantıda dikkat çeken ve bu çalışma bağlamında da önem arz eden noktalardan biri, **Türkiye'nin Sözleşmenin gelişmiş ülkeler kategorisinde yer alması nedeniyle Sözleşme'ye taraf olmaması, TBMM'de muhalefet partileri tarafından da olumlu olarak değerlendirilmesidir.**

Geçmiş dönemlerde, dolaylı olarak küresel iklim değişikliği konuları ile ilişkilendirilebilecek genel görüşme önermelerinin yanı sıra **gensoru önermelerinin** de mevcut olduğu ifade edilmişti. Bu çerçevede mobil termik santral yapılması konusundaki tutumu nedeniyle ve biyolojik varlığa ve çevre kirliliğine karşı kayıtsızlığını sürdürdüğü iddiasıyla dönemin Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı hakkında ve yeşil alan olarak belirlenmesinin ardından milli park olarak ilan edilen ormanlık bir alanı bir şahsa tahsis ettiği iddiasıyla, dönemin Bayındırlık ve İskân Bakanı hakkında iki adet gensoru önergesi verildiği tespit edilebilmiştir. Ancak, söz konusu önermelerden birinin gündeme alınması reddedilmiş, diğeri ise işlemde kaldırılmıştır.

⁷ Diğer Çevre Konuları: Çevre kirliliği/çevrenin korunması/çevre bilincinin yerleştirilmesi, yerel çevre kirliliği, ÇED uygulamaları, sulak alanların kirliliği ve korunması, yakıt kullanımı, enerji politikaları ve enerji verimliliği yenilenebilir enerji, santraller (HES'ler, termik santraller, nükleer santraller), imar, yapılaşma, bayındırlık ve kentsel dönüşüm, ormanların korunması, su kaynakları yönetimi/sulama projeleri, madencilik faaliyetleri sanayi sektörünün çevresel etkileri, atık yönetimi ve geri dönüşüm doğal afetler erozyon, kuraklık ve çölleşme ve gıda arzı.

İklim değişikliği ile mücadele konularının milletvekilleri tarafından kimi denetim araçları ile doğrudan, kimi denetim araçları ile ise dolaylı olarak parlamento gündemine taşındığı söylenebilir. Burada Meclis araştırmasının, TBMM'nin özel olarak küresel ısınma ve iklim değişikliği meselesine yaklaşımı noktasında özel bir önemi bulunmaktadır. Geçmişte küresel ısınma ve iklim değişikliği konularında kurulmuş olan araştırma komisyonlarına esas teşkil eden önergeler dışında doğrudan bu meseleyle ilgili olan Meclis araştırması önergesi sayısının son derece az olduğu ifade edilmelidir. Buna karşın, genel olarak çevre konularında kurulan **meclis araştırması** komisyonlarına esas teşkil eden önergeler dışında, çevre sorunlarına ilişkin ve iklim değişikliği ile çeşitli açılardan ilintilendirilebilecek Meclis araştırması önergesi sayısının doğrudan küresel ısınma ve iklim değişikliği ile ilgili olanlardan çok daha fazla olduğu belirtilmelidir. **TBMM'de en çok sulak alanların kirliliği ve korunması, santraller, imar, yapılaşma, bayındırlık ve kentsel dönüşüm, su kaynakları, yönetimi/sulama, projeleri ve madencilik faaliyetlerine dair konularda Meclis araştırması önergesi verilmiştir.**

Meclis faaliyetleri açısından karşımıza çıkan en önemli tarihsel gelişme, yine doğrudan bu konuya özgü bir meclis araştırması komisyonunun kurulmuş olmasıdır. Söz konusu Komisyon, 22. Yasama Dönemi'nde hükümsüz kalsa da, Küresel Isınmanın Neden Olduğu Sorunların ve Oluşturduğu Riskin Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonudur. Ancak, hemen ertesi dönemde, yani 23. Yasama Dönemi'nde, iklim değişikliğinin özellikle su kaynaklarına etkisini konu edinen bir Meclis araştırması komisyonu daha kurulmuştur. Bu Komisyonun oluşturulmasında esas neden Türkiye'nin Kyoto Protokolü'ne taraf olup olmamak yönünde TBMM'den siyasi bir bakışa ihtiyaç duyulmasıdır. Bu çerçevede 2008 yılında kurulan "Küresel Isınmanın Etkileri ve Su Kaynaklarının Sürdürülebilir Yönetimi Konusunda Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu" çalışmalarını tamamlayarak raporunu TBMM Başkanlığına sunmuştur.

Politikaların oluşturulması ve yasal düzenlemelerin yapılması aşamasında da TBMM'nin "önceden denetim" mekanizmaları geliştirilmelidir.

24. Yasama Dönemi Denetim Faaliyetlerinde İklim Değişikliği: Son aktif yasama dönemi olan 24. Yasama Dönemi'nde gerçekleştirilen parlamenter denetim faaliyetleri küresel ısınma ve iklim değişikliği bağlamında değerlendirildiğinde; bu Yasama Dönemi'nde milletvekilleri tarafından toplam 7.173 **sözlü soru önergesi**, 65.057 **yazılı soru önergesi** verilmiştir. Tarama yapılan soru önergeleri içinde doğrudan küresel ısınma ve iklim değişikliğini konu edinen 4 sözlü soru önergesi ve 16 yazılı soru önergesi bulunmaktadır. Söz konusu soru önergelerinin içeriklerine bakıldığında bu önergelerde, sera gazları ve özellikle CO2 salımının azaltılmasına, küresel ısınma ve iklim değişikliğinin Türkiye'deki muhtemel etkilerine, bu etkilere karşı alınması gereken önlemlere ve bu amaçla yapılan çalışmalara vurgu yapıldığı görülmektedir.

Diğer taraftan, 24. Yasama Dönemi'nde verilen soru önergeleri incelendiğinde doğrudan küresel ısınma ve küresel iklim değişikliği kavramlarına atıf yapılmamış olmakla birlikte, diğer çevre konularına ilişkin ve küresel ısınma ve küresel iklim değişikliği meselesi ile çeşitli açılardan ilintilendirilebilecek çok sayıda soru önergesinin bulunduğu görülmektedir. Konunun gündeme getirilme amacı bakımından sözlü soru önergeleri ile yazılı soru önergeleri açısından bir fark bulunmadığından önerge tipleri bakımından bir ayrıma tabi tutulmadan

gerçekleştirilen analiz sonucunda söz konusu konular hakkında toplam 3.559 soru önergesinin bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır. Soru önermeleri içerisindeki oranlarına bakıldığında doğrudan küresel ısınma ve küresel iklim değişikliği ile ilgili soru önermelerinin oranı %0,03 iken diğer çevre konularına ilişkin ve bu mesele ile çeşitli açılardan ilintilendirilebilecek soru önermelerinin oranı %4,93'tür.

24. Yasama Dönemi'nde 3.308 **Meclis araştırması önergesi** verilmiştir. Söz konusu Meclis araştırması önermeleri incelendiğinde küresel ısınma ve iklim değişikliği konuları ile doğrudan ilgili 8 önergenin bulunduğu görülmektedir. Bahsi geçen 8 önergenin içeriklerine bakıldığında ise altısı ile küresel ısınma ve iklim değişikliğinin etkilerinin, biri ile Kyoto Protokolü'nün Türkiye tarafından uygulanabilirliğinin ve biri ile de küresel ısınma ve iklim değişikliğinin özel olarak tarım sektörüne etkisinin araştırılmasının talep edildiği anlaşılmaktadır. Ancak, bu önermelerden hiçbirisi Genel Kurulda görüşülme şansı bulamamış ve hükümsüz kalmıştır.

Diğer taraftan, 24. Yasama Dönemi'nde verilen Meclis araştırması önermelerine dair incelemede doğrudan küresel ısınma ve iklim değişikliği kavramlarına atıf yapılmamış olmakla birlikte, aslında diğer çevre konularına ilişkin ve küresel ısınma ve iklim değişikliği meselesi ile çeşitli açılardan ilintilendirilebilecek çok sayıda Meclis araştırması önergesinin bulunduğu görülmüştür.

Bu çerçevede, küresel ısınma ve iklim değişikliği harici diğer çevre konularına ilişkin 594 Meclis araştırması önergesinin bulunduğu tespit edilmiştir. 24. Yasama Dönemi'nde Meclis araştırması önermeleri içerisinde doğrudan küresel ısınma ve iklim değişikliği konuları ile ilgili önermelerin oranı %0,24 iken diğer çevre konularına ilişkin ve bu mesele ile dolaylı olarak ilgili önermelerin oranı %17,96'dır.

24. Yasama Dönemi, **genel görüşme önermeleri** açısından tarandığında 85 genel görüşme önergesinin verildiği görülmektedir. Söz konusu önermelerden hiçbirisi doğrudan küresel ısınma ve küresel iklim değişikliği konuları ile ilgili değildir. Diğer taraftan, dolaylı olarak küresel ısınma ve iklim değişikliği konuları ile ilişkilendirilebilecek genel görüşme önermeleri mevcuttur. Bu çerçevede, 24. Yasama Dönemi'nde, Türkiye'nin orman politikası, Hazine taşınmazları üzerindeki tasarruflar, taşınmazların yönetimi ve denetimi ile tarım arazilerinin imara açılması konularına ilişkin olmak üzere üç genel görüşme önergesinin sunulduğu tespit edilmiştir. Bu önermelerden hiçbirisi görüşülme imkânı bulamamıştır.

24. Yasama Dönemi'nde verilen **gensoru önergesi** sayısı 55'tir. Önermelere dair yapılan inceleme, küresel ısınma ve iklim değişikliği konularının bu önerge tipine doğrudan konu edilmediğini göstermektedir. Bununla birlikte, çevre sorunlarına ilişkin ve küresel ısınma ve iklim değişikliği meselesi ile dolaylı olarak ilintilendirilebilecek bir gensoru önergesi bulunmaktadır. Söz konusu gensoru önergesi, kalkınma plan ve stratejilerinin oluşturulması sürecindeki görevini yerine getirmeyerek ve KOBİ'leri yeterince desteklemeyerek çevresel, ekonomik ve sosyal sorunlara zemin hazırladığı iddiasıyla ilgili tarihteki kalkınma bakanı hakkında verilmiştir. Bu gensoru önergesinin gündeme alınması reddedilmiştir.

%10,29
TBMM'de çevre ile ilgili gündem dışı konuşmaların oranı

24. Yasama Dönemi'nde 13 **Meclis soruşturması** önergesi sunulmuştur. Küresel ısınma ve iklim değişikliği konularının söz konusu önergelerden hiçbirine doğrudan konu edilmediği görülmektedir.

24. Yasama Dönemi'nde gerçekleştirilen **gündem dışı konuşmaların** %0,17'sinde doğrudan küresel ısınma ve iklim değişikliği konularının gündeme getirildiği görülmektedir.

24. Yasama Dönemi'nde yapılan gündem dışı konuşmaların yaklaşık %10,29'unda doğrudan küresel ısınma ve küresel iklim değişikliği kavramlarına atıf yapılmamış olmakla birlikte diğer çevre konularına ilişkin ve küresel ısınma ve küresel iklim değişikliği meselesi ile çeşitli açılardan ilintilendirilebilecek çeşitli hususlar gündeme getirilmiştir.

Genel olarak bakıldığında, **TBMM'de milletvekilleri, klasik denetim faaliyetleriyle ve gündem dışı konuşmalarla gündeme getirdikleri sorunların iklim değişikliği ile ilgisini kuramamaktadır.** Diğer yandan Çevre ve iklim değişikliği konularının gündeme getirilmesinde soru ve Meclis araştırması, daha sık başvurulan TBMM denetim araçları olduğu görülmektedir.

TBMM'de Kalkınma Planı Görüşmelerinde İklim Değişikliği

10. Kalkınma Planı "yeşil büyüme" politikalarını öne çıkarmaktadır. Planda "düşük karbon ekonomisi" kavramının yer almaması dikkat çekicidir.

Yasalar iklim değişikliği ile mücadelede etkili olan kurumsal yapıları, kısıtları, imkânları, uygulamaları ve teşvikleri gösterebilir. Ancak iklim değişikliği ile mücadelenin geleceğini görebilmek için Türkiye'nin ulaşmak istediği kalkınma hedeflerini de incelemek lazımdır. Kalkınma planlarını geleceğe dair politikaları ve hedefleri yansıtması bakımından bu bağlamda dikkate almak gerekecektir. Bu açıdan, iklim değişikliği politikalarının hayata geçmesi ile ülkenin kalkınma hedefleri arasında doğrudan bir ilişki vardır.

TBMM tarafından onaylanan ve bugün yürürlükte olan 10. Kalkınma Planında⁸ iklim değişikliği konularına; "Küresel Eğilimler ve Türkiye Etkileşimi" kısmında yer alan "İklim Değişikliği ve Çevre" başlığı altında ve Planın temel politika alanlarından biri olarak gösterilen "Yaşanabilir Mekânlar, Sürdürülebilir Çevre

bölgelerinde” değinilmekte ve bu hususlarda analizler yapılarak politikalar açıklanmaktadır. 10. Kalkınma Planında göze çarpan ilk nokta 8. ve 9. Kalkınma Planlarına nazaran iklim değışikliği konusuna daha çok yer verilmiş olduğudur. Gerçekte bu yer bulma, durum tespitinden ibaret olsa da, somut hedefler vermemekle beraber iklim değışikliğinin kabul görmesi anlamında önemli bir adım olarak değeriendirilebilir. **Ancak planda “Yerli Kaynaklara Dayalı Enerji Üretim Programı” ana başlığının altında, “Kömür aramalarına hız verilerek rezervlerin artırılması” hedeflerden biri olarak belirtilmiştir.**

10. Kalkınma Planında “Enerji Verimliliğinin Geliştirilmesi Programı” altında kamu binalarında enerji yoğunluğunun azaltılması için somut bir hedef konulmuş, 2012 yılı enerji tüketimi baz alınarak, 2018 yılına kadar enerji tüketiminin %10 düşürülmesi öngörülmüştür. Programda yalıtımı düşük ve/veya yetersiz yalıtıma sahip eski binalarda ısı yalıtımının sağlanmasının gerekliliği üzerinde de durulmuştur. Ancak, uygulamanın yetersizliği nedeniyle kamu binalarında enerji tüketimi arttığı görülmektedir.

Türkiye, iklim değışikliği ile mücadelesini ülke gerçekleri gözetilerek “ortak fakat farklılaştırılmış sorumluluklar” ile “göreceli kabiliyetler” ilkeleri doğrultusunda sürdüreceğini 10. Kalkınma Planında açıkça beyan etmiştir. 10. Kalkınma Planının TBMM’deki Genel Kuruldaki görüşmeleri incelendiğinde, bu görüşmelerde iklim değışikliği konusunun hiç gündeme gelmediği tespit edilmiştir.

TBMM’de Merkezi Yönetim Bütçesi Görüşmelerinde İklim Değışikliği

Hükümetin halk adına TBMM tarafından denetiminin bir başka yolu bütçe kanunları aracılığıyla yapılan denetimdir. 2015 Yılı Bütçesi görüşmelerinde iklim değışikliği, TBMM Plan ve Bütçe Komisyonunda; Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı ile Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığının bütçe görüşmelerinde gündeme gelmiştir. 2015 Yılı Merkezi Yönetim Bütçe Kanununun Genel Kurul görüşmelerinde, iklim değışikliği konusu doğrudan Orman ve Su İşleri Bakanlığı ile Çevre ve Şehircilik Bakanlığının bütçelerinin müzakereleri esnasında ele alınmıştır.

Küresel Denge Derneği

Attar Sokak, Kent Sitesi, C Blok, No: 6 Gaziosmanpařa 06700 Ankara

Tel: 0312 467 84 90 • **Faks:** 0312 467 84 89 • **E-posta:** info@kureseldenge.org • **Web:** http://kureseldenge.org/